

آیین نامه رعایت و حمایت از حقوق مالکیت معنوی بین المللی منابع الکترونیکی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شاهرود

کتابخانه مرکزی

بهار ۱۳۹۷

مقدمه :

دارایی های انسان رابه دو دسته کلی ملموس و قابل مشاهده و ناملموس و غیر قابل مشاهده می توان تقسیم کرد. مالکیت فکری به دسته دوم مربوط می شود. اندیشه ها و آفریده های ذهنی افراد ، نظیر نوشته ها ، آثار هنری ، و اختراعات و اکتشافات و ابداعات ، دارایی های فکری یا معنوی صاحبان آنها هستند. یک اثر می تواند ارزش مادی و اقتصادی و یا معنوی داشته باشد. به عبارت دیگر هم از طریق عرضه و فروش آثار فکری می توان درآمد اقتصادی کسب کرد و هم از جنبه های معنوی و شهرت آن می توان استفاده کرد.

ایجاد حق مولف نیازمند ترتیبات رسمی نیست. یک اثر به محض تولید، بر اساس حق نسخه برداری محافظت می شود. براساس معاهده برن با عنوان "حفاظت از آثار ادبی و هنری" این آثار بدون طی مراحل رسمی در کشورهای عضو محافظت می شوند. در ایران بدون مجوز وزارت فرهنگ ارشاد اسلامی امکان انتشار آثار فکری چون کتاب ، فیلم ، نوارهای صوتی و موسیقی و موارد مشابه وجود ندارد. به همین دلیل واحد های مختلفی چون "اداره کتاب" و غیره در کنار وظایف دیگری چون کنترل و بررسی محتوا و غیره مجوز انتشار آن را صادر می کنند. همچنین چاپخانه ها نیز بدون مجوزهای فوق اجازه چاپ هیچ منبع اطلاعاتی را ندارند. امروزه افراد حقیقی و حقوقی زیادی هستند که به فعالیت های مربوط به تولید و انتشار و توزیع آثار فکری و سایر فعالیت های مرتبط با آن اشتغال دارند. زندگی مادی و معنوی برخی افراد مانند نویسندگان ، مترجمان ، مخترعان ، هنرمندان و غیره به تولید آثار فکری وابسته است. به همین دلیل حفاظت از آثار فکری در مقابل استفاده غیرمجاز مسئله ای اساسی است که مورد توجه کشورهای مختلف قرار گرفته است. این کشورها معاهده های گوناگونی را در سطوح ملی و جهانی برای حفاظت از مالکیت فکری افراد و سازمان ها و کشورها به وجود آورده اند. حق نسخه برداری و حقوق مرتبط با آن سبب می شود که تولید کننده آثار فکری پاداش اقتصادی معقولی را بدست آورد. این حقوق انگیزه ای برای تولید کنندگان است و به همین دلیل برای تشویق خلاقیت های انسانی ضروری است و سبب می شود آثار تولیدکنندگان بدون دلهره و ترس از نسخه برداری غیرمجاز و سرقت، اشاعه داده شود، به همین دلیل موجب افزایش دسترسی به آثار می شود. در سراسر جهان موجب گسترش فرهنگ ، دانش ، و سرگرمی خواهد شد.

حقوق پدید آورندگان برای کنترل وضعیت و استفاده از آثاری که خلق می کنند، از سوی پیمان های بین المللی و همچنین قوانین بسیاری از کشورها به رسمیت شناخته شده است. این حقوق در مجموع به عنوان «کپی رایت» یا حق مالکیت فکری نامیده شده است.

اهداف و ضرورت :

استفاده از منابع جدید اطلاعاتی نظیر منابع الکترونیکی یکی از متداول ترین راههای دستیابی به اطلاعات علمی جدید است. بدنبال اضافه شدن این نوع منابع به مجموعه کتابخانه ها ، سیاست های کلی ، برنامه ها و اهداف کتابخانه ها نیز دستخوش تغییراتی شده است. بدلیل تفاوت‌های ساختاری منابع الکترونیکی با مجموعه های سنتی در کتابخانه ها ، لازم است چاقوب کلی ارائه خدمات مربوط به این منابع تعیین و تدوین گردد. آیین نامه حاضر با هدف بهبود ارائه خدمات و رعایت حقوق مالکیت فکری و مسائل حقوقی مربوط به استفاده از منابع الکترونیکی تدوین شده است.

تعاریف آیین نامه :

منابع دیجیتال

منظور از منبع دیجیتال در این آیین نامه ، انواع مختلف منابع اطلاعاتی اعم از کتاب ها، مجلات ، پایان نامه ها ، طرح های تحقیقاتی ، کارآزمایی های بالینی ، اطلاعات دارویی ، گایدلاین ها (راهنما های پزشکی) ، چند رسانه ای ها ، تصویر ، فایل ویدئویی و ... الکترونیکی است که به صورت برخط و از راه دور قابل استفاده و در دسترسی کاربران مجاز می باشد.

مجموعه الکترونیکی

منظور از مجموعه های الکترونیکی ، پایگاههای ارائه دهنده منابع الکترونیکی شامل تعدد مختلفی از انواع منابع الکترونیکی موجود در زمینه های مختلف پزشکی و پیراپزشکی می باشد که از طریق ناشران و یا شرکت های تولید کننده منابع اطلاعاتی ارائه شده و در اختیار کاربران قرار دارند و شامل سه گروه زیر می باشد.

الف – پایگاههای دسترسی آزاد (Open access)

ب – منابع رایگانه تحت وب

د – پایگاههای اطلاعاتی فارسی خریداری شده توسط دانشگاه

استفاده از منابع الکترونیکی

منظور امکان عضویت ، انجام عملیات جستجو ، مشاهده جزئیات اطلاعات منابع الکترونیکی ، دریافت متن کامل منابع الکترونیکی موجود در مجموعه های الکترونیکی دانشگاه است.

حقوق مالکیت معنوی

مالکیت/ حقوق فکری / معنوی به حقوقی گفته می شود که صاحبان آن حق بهره‌وری از فعالیت های فکری و ابتکاری انسان را می دهد و ارزش اقتصادی و قابلیت دادوستد دارد. ولی موضوع آن شیء معین مادی نیست که در این آیین نامه حق بهره وری و شیوه های استفاده از انواع منابع دیجیتالی مد نظر می باشد.

ماده ۱: کاربران یا استفاده کنندگان

منظور از کاربران و استفاده کنندگان از منابع الکترونیکی دانشگاه ، کلیه افراد حقیقی و حقوقی رارای رابطه شغلی با دانشگاه علوم پزشکی شاهرود است به نحوی که این افراد قادر باشند با استفاده از یک از روشهای دسترسی به شبکه اینترنت دانشگاه ، از منابع موجود در وب سایت کتابخانه دیجیتال استفاده نمایند.

ماده ۲: روشهای دسترسی و استفاده از منابع الکترونیکی

انواع روشهایی که برای استفاده از منابع الکترونیکی دانشگاه علوم پزشکی شاهرود مورد استفاده قرار می گیرند به شرح زیر می باشند.

الف – مراجعه به کلیه سیستم های کامپیوتری موجود در دانشکده بهداشت ، بیمارستان امام حسین و بیمارستان بهار بر اساس ترتیب IP های تنظیم شده .

ب – دسترسی به مجموعه منابع الکترونیک خارج از شبکه اینترنت دانشگاه بر اساس دریافت و استفاده از طریق اکانت های VPN یا Off Campus Access دانشگاه.

ج – عضویت در پایگاههایی که امکان رجستری دارند که پس از آن می توان با دریافت نام کاربری و کلمه عبور بدون VPN وارد شوند و منابع را جستجو کنند.

د – سیستم گوشی همراه که نیاز به تنظیمات دارند با همکاری همکاران کتابخانه دیجیتال و IT دانشگاه وارد شوند.

ماده ۳: شرایط دسترسی به منابع الکترونیکی

تقریبا تمام پایگاههای اطلاعاتی موجود در کتابخانه دیجیتال به روش اشتراک سالانه تهیه شده و مالکیت آن متعلق به ناشر یا کارگزار آن می باشد که دسترسی و استفاده آن تابع شرایط زیر می باشد. :

الف - بر اساس توافق فی مابین دانشگاه و ناشران ، دانلود سیستماتیک (دانلود کل یک کتاب یا همه مقالات یک شماره از یک مجله در یک زمان مشخص) توسط کاربران تخلف محسوب شده و ممنوع می باشد.

ب - مسئولیت حفظ و نگهداری اکانت های ایجاد شده جهت کاربران بر عهده ایشان می باشد. لذا در صورت سوء استفاده از این اکانت ها ، مسئولیت سوء استفاده بر عهده کاربر می باشد.

ج - اکانت های ایجاد شده جهت استفاده از منابع الکترونیکی صرفاً تسهیل کننده دوش دسترسی به منابع می باشند و سطح دسترسی به منابع الکترونیکی (نظیر تعداد یا بازه زمانی ، دسترسی به آرشیو مطالب یک منبع الکترونیکی) تابع قرارداد و نحوه اشتراک مجموعه های الکترونیکی است. لذا در صورتیکه با وجود استفاده از اکانت شخص کاربر ، برای دسترسی به یک منبع الکترونیکی خاص از کاربر نام کاربری و کلمه عبور درخواست شود ، منبع مذکور تحت اشتراک دانشگاه قرار ندارد.

ماده ۴ : نحوه برخورد با تخلفات

الف - بر اساس بند ماده ۲ هرگونه دانلود سیستماتیک تخلف محسوب شده و تمام خسارت های ناشی از شکایت ناشرین یا نمایندگی آنها بر عهده فرد مذکور می باشد (اطلاعات پروفایل این گروه کاربران از طریق گزارشات و تهیه خروجیهای مدیریتی قابل استخراج می باشد).

ب - در اختیار قرار دادن اکانت VPN به سایر افراد به منظور استفاده یا دانلود مقاله یا سایر منابع بر عهده فرد دارنده اکانت می باشد و تمام مسئولیتهای حقوقی آن نیز بر اساس بند الف متوجه فرد مذکور می باشد.

استفتائات

استفتائات صورت گرفته از برخی فقها و مراجع تقلید (دو نفر از مراجع) در پاسخ به این سوال گفته اند : " از آنجایی که هدف از ایجاد مالکیت معنوی حمایت از حق مولف و پدیدآور است و هدف از ایجاد کتابخانه دیجیتال قابلیت دستیابی به منابع علمی از راه دور و با حداقل هزینه و در نتیجه پیشرفت علمی کشور می باشد ، آیا ایجاد کتابخانه دیجیتال بدون اجازه صاحب کپی رایج جایز است؟ و آیا در این خصوص تفاوتی بین کتابخانه عمومی و خصوصی وجود دارد یا خیر؟" به طور کلی اجازه صاحب اثر را برای هرگونه استفاده از آن لازم دانسته اند.

۱. دایره المعارف کتابداری و اطلاع رسانی

۲. کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

۳. صفایی ، حسین . مطالعات حقوقی تطبیقی ، دوره ۷، شماره ۱ ، بهار و تابستان ۹۵.